

Franjo Pajur

RAKOVEČKA TRASA "VOJNIČKE" ILI KOLOMANOVE CESTE

Franjo Pajur
Petrova 172
Zagreb

UDK 910.4(497.5Rakovec)"10/16"
656.1(497.5-17)"10/16"
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 24.9.2010.
Prihvaćeno: 18.6.2011.

U povjesničarskoj literaturi dvoji se oko drugog dijela tzv. križevačke trase srednjovjekovne "vojničke ceste" (*via exercitualis*) zvane i "cesta kralja Kolomana" (*via Colomani regis*). U skladu sa suvremenim stanjem ona se često određuje kao trasa Križevci – Vrbovec – Zagreb, iako za to – kao što ovaj rad pokazuje – nema povijesnog uporišta. Slijedom isprava iz 13. i 14. stoljeća, naime, ona je nakon Ravna, Tkalca i zemlje Gostović vodila preko Rakovca i Donje Zeline te pokraj Blaguše i Moravča u Zagreb, a odatle dalje prema moru. Iz istraživanja proizlazi da je križevačka trasa Kolomanove ceste u drugom dijelu prolazila područjem Rakovca i njoj ovo mjesto duguje svoju relativnu srednjovjekovnu važnost.

Ključne riječi: Kolomanova cesta, vojnička cesta, Rakovec

Iz literature je razvidna oprečnost stajališta kako stare – Pesty,¹ V. Klaić,² Šišić,³ Barada,⁴ Hauptmann,⁵ Homan⁶, tako i novije – N. Klaić,⁷ Györffy,⁸ Margetić,⁹ hrvat-

¹ Friedrich Pesty, *Die Entstehung Croatiens*, Budapest 1882.

² Vjekoslav Klaić, *Slavonija od X. do XIII. stoljeća*, Zagreb 1882.

³ Ferdo Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, sv. 1, Zagreb 1914.; *Isti, Povijest Hrvata u doba narodnih vladara*, Zagreb 1925.; *Isti, Pregled povijesti hrvatskog naroda*, Zagreb 1975.

⁴ Miho Barada, Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI. stoljeća, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. 50, Split 1932., str. 157-199.

⁵ Ljudmil Hauptmann, Koje su sile hrvatske povijesti odlučivale u vrijeme narodne dinastije, *Zbornik kralja Tomislava*, Zagreb 1925., str. 165-187.

⁶ Balint Homan, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, sv. 1, Berlin 1940.

⁷ Nada Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica 1987.

⁸ György Györffy, Szlavonia kialakulásának oklevélkritikai vizsgálata, *Levéltári közlemények*, god. 41, br. 2, Budapest 1970., str. 223-240.

⁹ Lujko Margetić, *Zagreb i Slavonija*, Zagreb – Rijeka 2000.

ske i mađarske historiografije o pripadnosti Slavonije u 10. i 11. stoljeću: sporno je, naime, je li Slavonija prije pohoda kralja Ladislava (1091.) pripadala Ugarskoj ili Hrvatskoj.

Jedan od ključnih argumenata jedne i druge strane je, osim godine utemeljenja zagrebačke biskupije, i zemljovid tzv. "Ugarske ceste" (*Strata Hungarorum*). Tako, primjerice, Homan drži da je "westlich von der Požegaer Gebirgsgegend bis zum Matzel-Gebirge und dem Sotla-Fluß" bio "das Aufmarschgebiet der gegen Italien ziehenden ungarischen Heere"¹⁰ odnosno Györffy: "daß die Ungarn das obere Tal der Sawe als Aufmarschweg für ihre lombardischen Kriegszüge benützen".¹¹ Na njihovu je tragu i N. Klaić tvrdnjom kako su Ugri u svojim pohodima prema Italiji još u 10. st. prolazili koridorom od Požeškog gorja do Medvednice i Sutle slijedeći rimske trase u savsko-dravskom međurječju.¹² U novije vrijeme identičnu tezu zastupa i Györffy kad smjer "Ugarske ceste" (*Strata Ungarorum*) smješta na trasu Akvileja – Ljubljana – Zagreb – Križevci – Koprivnica – Ugarska.¹³

Suprotna pak strana, kao npr. Margetić, pozivajući se na Kosa, tvrdi kako je *Strata Hungarorum* vodila isključivo "po stari rimski cesti ka je vodila iz Panonije čez Ptuj, Celje, nekdanjo Emono, Logatec, Hrušico in Vipavsko dolino",¹⁴ ironično zaključujući da je "bilo potrebno 'ugarsku cestu' prebaciti 70 km (!) istočnije od njezina stvarnog smjera, da bi se bar tako pokušalo dokazati da je zapadna Slavonija bila nenaseljeno područje koje je služilo kao baza operacije prema Italiji".¹⁵

Ono, međutim, što nijedna od navedenih strana ne spori jest postojanje srednjovjekovne "vojničke ceste" (*via exercitialis* ili *via exercitus*) zvane i "cesta kralja Kolomana" (*via Colomani regis*) odnosno "velika cesta" (*magna via/magna strata*), koja je iz Ugarske preko sjeverozapadne Hrvatske vodila prema moru. Tako npr. V. Klaić: "*via exercitus* (vojnička cesta, zvana također *publica strata*, *vulgo via exercitus*)"¹⁶ ili Šišić: "velika cesta, u listinama zvana *magna via*, *óttevény*, *hadút*, *via exercitus* i *via exercitialis*, sagrađena poglavito na osnovu stare rimske ceste".¹⁷ Također i Homan: "die kroatische Heerstraße ... in den König-Koloman-Weg, mündete"¹⁸ ili N. Klaić: "Vojnička cesta (*via exercitialis*) ili, kako se ponekad zove, *via Colomani regis*".¹⁹ Nadalje, ista auto-

---

¹⁰ Homan, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, sv. 1, str. 340.

¹¹ György Györffy, *Byzantinische Zeitschrift*, god. 55, br. 2, München 1962., str. 308.

¹² N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 23.

¹³ Györffy, *Szlavonia kialakulásának oklevélkritikai*, str. 223-225.

¹⁴ Franc Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*, sv. 2, Ljubljana 1906., str. 11.

¹⁵ Margetić, *Zagreb i Slavonija*, str. 76.

¹⁶ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 2/2, Zagreb 1901., str. 41.

¹⁷ Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, str. 395-396.

¹⁸ Homan, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, sv. 1, str. 339.

¹⁹ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976., str. 262.

rica: "vojničku cestu (*via exercitualis*)"²⁰ ili Margetić: "... glavnoj vojničkoj cesti koja iz Ugarske preko Koprivnice, Križevaca i Zagreba vodila prema moru"²¹ ili pak Buturac: "*via Colomani*, strateška cesta iz Ugarske prema moru".²²

Važnost ove ceste istaknula je još N. Klaić: "Kad je 1238. g. ban Opoj restituirao i posjed Raven ... onda se u granicama toga posjeda također spominje velika cesta koja se naziva cesta kralja Kolomana (*magna via que vocatur via regis Colomani*). Sva je prilika, dakle, da je herceg i kralj Koloman uredio i ovu križevačku cestu koja je išla od Koprivnice preko Križevaca do Zagreba smatrajući je jednom od najvažnijih prometnica do Zagreba. Pa to i jest bila trasa stare vojničke ceste (*via exercitualis*) koja je tisućljećima spajala Panoniju s Jadranom",²³ a u novije vrijeme i Budak: "najvažnija slavonska prometnica – Velika cesta kralja Kolomana..."²⁴

Neki od navedenih autora navode i zemljovid te prometnice, uglavnom utemeljen na izvorima iz 13. i 14. stoljeća, a prema kojima je ona, dolazeći iz Mađarske, Dravu prelazila kod Vaške u Slavoniji, preciznije na svetomartinskom posjedu (danas Felsőszentmárton u Mađarskoj) kod sela Reufolu (danas Révfalu u Mađarskoj): "uillam Reufolu uocatam in eadem possessione Scenthmartun [in transitu seu in portu Dr]awe situatam",²⁵ vodeći u samo mjesto. Naime, prigodom razgraničenja međa zemlje Vaške (*terra Wasca*) 1201. godine spominje se, između ostalog, da jedna od međa ide "ad magnam stratam", koja se još naziva "svetomartinska" (*stratam que dicitur Wersemort*),²⁶ jer vodi u prije navedeno mjesto ("Versemort" od Felsőszentmárton) odnosno 1269. g. kada se pri kupnji neke zemlje blizu Vaške navodi da međa vodi "in magnam uiam exercitualem".²⁷

Od Vaške je ta velika, vojnička cesta vodila do Virovitice (*magna uia que de Wascha ducit uersus Wereuche*),²⁸ prolazeći današnjim selom Novakima jer 1255. prigodom utvrđivanja međa istoimenog posjeda templara (*terram quandam Noak nuncupatam domui fratribus sancti sepulcri*) jedna od međa vodi "ad viam magnam antiquam".²⁹ L. Dobronić, doduše, dvoji: "tu se misli ili rimska cesta, koja je mimo Orešca i Gornjeg Miholjca vodila u Podravsku Slatinu ili ona, za koju se 1248. god. veli, da vodi iz Vaške u Viroviticu",³⁰ no u toj se ispravi, samo koji redak dalje, osim navedene "velike,

²⁰ Nada Klaić, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, Zagreb 1990., str. 249.

²¹ Margetić, *Zagreb i Slavonija*, str. 217.

²² Josip Buturac, *Regesta za spomenike Križevaca i okolice 1134.-1940.*, Križevci 1991., str. 9.

²³ N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 40.

²⁴ Neven Budak, Križevci u srednjem vijeku, *Historijski zbornik*, god. 45, br. 1, Zagreb 1992., str. 169.

²⁵ *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (dalje CD), prir. Tadija Smičiklas i ostali, sv. 7, str. 110 (radi se o 1292. godini).

²⁶ CD 3, str. 11.

²⁷ CD 5, str. 497.

²⁸ CD 4, str. 374 (radi se o 1248. godini).

²⁹ CD 4, str. 594-595.

³⁰ Lelja Dobronić, Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201., *Rad JAZU*, knj. 283, Zagreb 1951., str. 291.

stare ceste" spominje druga cesta, koja je iz Vaške vodila u Miholjac (Gornji): "viam venientem de sancto Mychaele",³¹ tj. u smjeru Slatine, iz čega proizlazi da je ona prva očito virovitička.

Od Virovitice je navedena prometnica preko Koprivnice – kako stoji u dokumentu iz g. 1316. u kojem se ispod vinograda podanika Prodavca, tj. današnjeg Virja, spominje "magnam viam in qua itur uersus Koproncham"³² – vodila do Varaždina (*magnam uiam que ducit in Worost*).³³

Ova "glavna longitudinalna veza dolinom Drave koja je povezivala zapad s istokom i obratno, tekla je otcjeditijim terasama neposredno uz sjeverne obronke Bilogore a ne uz zamočvarenu dravsku obalu", slijedeći u većem dijelu trasu stare rimske ceste Poetovio – Mursa³⁴ i križajući se sa smjerovima sjever-jug na najpovoljnijim lokacijama koje su bile "na izlazu poprečnih vicinalnih putova preko kalničkih i bilogorskih prijevoja prema dravskoj udolini".³⁵ Zbog toga se najprije u Virovitici odvajala i preko Zdenaca (*ad magnam uiam que uenit de Wereuche*³⁶ odnosno *stratam que tendit de Wereucem*³⁷ ili *viam magnam que tendit de Vereuche in Izdench*³⁸) vodila tzv. *zdenačko-pakračkom* trasom preko Daruvara (Podbora) u Pakrac (*viam magnam, que uenit de Pwker*³⁹ odnosno *viam magnam*⁴⁰ ili *per strata Colomani regis*⁴¹) ili pak u Garešnicu. Iz Pakraca i Garešnice išlo se "velikom cestom prema jugu" (*magnam viam qua itur uersus forum ad meridiem*⁴² odnosno *magnam viam per quam itur ad forum Gressenche uersus meridiem*⁴³) odnosno starom cestom (*per antiquam viam*⁴⁴) i starim prijelazom (*antiquam portum*⁴⁵) prelazilo preko rijeke Garešnice (*fluuium Gressenche*⁴⁶).

---

³¹ CD 4, str. 595.

³² CD 8, str. 425.

³³ CD 4, str. 375.

³⁴ Ivan Kukuljević Sakcinski, Panonija rimska, *Rad JAZU*, knj. 23, Zagreb 1873.; Josip Klemenc – Balduin Saria, *Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Ptuj*, Beograd – Zagreb 1936.

³⁵ Dragutin Feletar, Gdje je bila stara Koprivnica (1). Dvojbe oko nastanka, *Glas Podravine*, sv. 23, Koprivnica 1984., str. 7.

³⁶ CD 4, str. 304 (radi se o 1246. godini).

³⁷ CD 4, str. 486 (radi se o 1252. godini).

³⁸ CD 12, str. 207 (radi se o 1353. godini).

³⁹ CD 3, str. 295 (radi se o 1228. godini).

⁴⁰ CD 3, str. 368 (radi se o 1232. godini).

⁴¹ CD 4, str. 41 (radi se o 1237. godini).

⁴² CD 7, str. 205 (radi se o 1295. godini).

⁴³ CD 10, str. 3 (radi se o 1332. godini).

⁴⁴ CD 7, str. 205 (radi se o 1295. godini); CD 10, str. 3 (radi se o 1332. godini).

⁴⁵ CD 7, str. 205 (radi se o 1295. godini).

⁴⁶ CD 7, str. 205 (radi se o 1295. godini).

Preko Gojla (*possesio Gayul*⁴⁷) išla je "velika cesta" (*magna via*)⁴⁸ do današnje Banove Jaruge, gdje se spajala sa starom rimskom cestom Siscia – Mursa i vodila u Sisak, a odatle dalje prema moru. Druga je trasa od Pakraca vodila "herceškom cestom" (*uia nomine Ducauta* [!])⁴⁹ preko Save u Vrbas (*portus super Zavam existentis Alsogradisca nuncupati qui versus Vrbaz transit*),⁵⁰ a odavde također prema moru.

Glavna se linija, nakon Virovitice, u Koprivnici spajala s drugim krakom, koji je dolazeći iz Ugarske prelazio Dravu kod Zákánya i vodio dalje prema Križevcima (*magnam uiam, que tendit versus Crisiensem uillam* odnosno *ad magnam uiam*).⁵¹ Druga je trasa te ceste tzv. rovišćansko-čazmanska⁵² vodila od Koprivnice preko Rovišća (*viam dicta Colomani regis que vadit inter villas Jagnedowch et Rouische*)⁵³ i Čazme (*magnam uiam et per eandem uiam uadit uersus nouum Chasmam*⁵⁴ odnosno *via vocatur via regis Kolomani*⁵⁵) također dalje prema Sisku i moru.

⁴⁷ CD 6, str. 401 (radi se o 1281. godini).

⁴⁸ CD 6, str. 401 (radi se o 1281. godini).

⁴⁹ CD 3, str. 98 (radi se o 1210. godini).

⁵⁰ CD 7, str. 21 (radi se o 1295. godini).

⁵¹ Doduše, u izvorima se trasa Koprivnica – Križevci nigdje izrijekom ne spominje te i Bedenko (Vladimir Bedenko, Križevci – razvoj grada, *Glasilo arhitektonskog fakulteta*, br. 3, Zagreb 1975., str. 4) napominje kako "za cestu od Križevaca prema Koprivnici nisam uspio naći podataka, ali s obzirom na povoljne topografske uvjete možemo pretpostaviti da je ta cesta postojala, također s kontinuitetom od antike", dodajući da "ni Klaić (Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata*, sv. 3, str. 41) nije utvrdio postojanje te ceste". Ako, međutim, prihvatimo lokaciju posjeda Gragena na području današnjih Novih Bošnjana, kako to izvodi Pavleš (Ranko Pavleš, Četiri posjeda u srednjovjekovnom kalničkom kotaru uz potok Koprivnicu, *Cris*, sv. 1, Križevci 2006., str. 8-9), onda slijedom toga se navod iz isprave iz 1292. g. (CD 7, str. 98-99) o pustoj zemlji koja se nalazi ispod Butkove zemlje tj. Gragene (*terram desertam infra ipsam terram Butko*) uz veliku cestu koja vodi u Križevce (*usque magnam uiam, que tendit versus Crisiensem uillam*), može odnositi samo na srednjovjekovnu cestu Križevci – Koprivnica. Ili, još zornije, u kupoprodajnom ugovoru iz 1336. (CD 10, str. 254) u kojem se prigodom određivanja međa prodavanog posjeda Blizna spominje da međa počinje na zapadnoj strani kod vode Koprivnice (*aqua Kaproncha*) i ide prema zapadu dolinom uz Ambrozovu zemlju i dolazi do velike ceste (*venit ad magnam uiam*), zatim se odvaja od ceste i vodi do izvora potoka Blizne (*caput Blyzna*), što se, s obzirom na navedene toponime (potok Koprivnica, izvor potoka Blizne tj. područje današnje Lepavine), također može odnositi samo na srednjovjekovnu prometnicu Križevci-Koprivnica. Navedeno problematizira Demo (Željko Demo, *Castrum KeukapronchalKuwar*, *Podravski zbornik*, Koprivnica 1984., str. 320-360) tvrdnjom o postojanju "jednog očito u ranom srednjem vijeku afirmiranog antičkog pravca: (*viam Đelekovac*) – Koprivnica – Kamengrad – Rovišće – Čazma – (Sisak)", no ubikacija Kamengrada kao "stražara" nad čazmanskom, a ne i križevačkom trasom Kolomanove ceste ne čini mi se dostatnim argumentom da bi se dionica Koprivnica – Križevci proglasila manje važnom srednjovjekovnom trasom "vojničke" ili Kolomanove ceste od one čazmanske. Logičnijim mi se čini, jer je – kako je pokazala N. Klaić (N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*) – riječ o dva kastruma (Koprivnica vs. Kamengrad): *castrum Kaproncha* bio vezan uz križevačku, a *castrum Kuwar* uz rovišćansko-čazmansku trasu navedene prometnice.

⁵² Zvonimir Lovrenčević, Rimske ceste i naselja u bilogorsko-podravskoj regiji, *Arheološki pregled*, sv. 21, Beograd 1980., str. 233-234, sv. 22, Beograd 1981., str. 195-208.

⁵³ CD 12, str. 48 (radi se o 1251. godini).

⁵⁴ CD 3, str. 373 (radi se o 1232. godini).

⁵⁵ CD 4, str. 610 (radi se o 1255. godini). Most kralja Kolomana (*pontem Colomani regis*) na ovoj čazmanskoj trasi spominje se već 1163. godine (CD 2, str. 98.).

Osnovna je linija, slijedeći staru rimsku cestu Osijek – Ptuj, vodila nakon Koprivnice dalje preko Ludbrega u Varaždin, jer se prigodom uređenja međa u varaždinskoj županiji 1371. g. spominje i "velika cesta zvana *Vttonyn*, koja iz Varaždina vodi u Ludbreg" (*vnam magnam viam fundatam Vttonyn vocatam, per quam de Warosd predicta transiretur in Ludbreg*).⁵⁶ Ili pak, pri ophodnji posjeda sv. Petar (oko današnjeg ludbreškog sela Sv. Petar) 1353. g. "velika cesta koja vodi u rečenu Koprivnicu" (*viam magnam, inibique vadit de dicta Kaproncza*)⁵⁷ odnosno 1248. g. kada se, pri utvrđivanju međa posjeda Rasinja, spominje i "velika cesta" (*magna via*).⁵⁸

Varaždin, kao punkt na kojem se oduvijek nalazio prijelaz preko rijeke Drave (*portum Draue fluuui magni*) bio je najveće križište: odavde je dalje vodila jedna "velika cesta kojom se išlo u Njemačku" (*magnam uiam per quam itur ad Theotoniam*), a drugom se "velikom cestom išlo prema zemlji križara" (*magnam uiam per quam itur ad terram cruciferorum*).⁵⁹ Ta se prometnica potom račvala i jedan je sporedan odvojak vodio prema današnjem Ivancu i Lepoglavi te dalje "velikom cestom preko Očure i Mihovljana" (*magnam uiam huguria ... ecclesie sancti Michaelis*)⁶⁰ do Krapine. Od Krapine je pak vodila uz Krapinicu do Podsuseda (*viam publicam ... et ipsam viam ... cum terra de Zagoria ad castrum Crapina pertinentem declinat ab ipsa via ad meridiem ...*).⁶¹ Drugi, glavni smjer, išao je pokraj Bele do Grebena (*que via magna veniret de Greben in Warosd*)⁶² i Hrašćine (*per eandem veteram viam*),⁶³ a onda bistričko-kašinskom trasom (*ad viam exercitus*⁶⁴ odnosno *ad magnam viam versus meridiem*⁶⁵ odnosno *magnam uiam que ducit versus Worosdin[um]*⁶⁶ odnosno *uiam magnam, que ducit uersus Worosdinum*⁶⁷ odnosno *uiam puplicam, per quam itur ad Vorosd*)⁶⁸ u Zagreb. Od Hrašćine je, slijedeći staru rimsku cestu,⁶⁹ jedan sporedan odvojak vodio humsko-zelinskom trasom, tj. preko Huma i Zeline (*magna via in vertice montis per quam itur de Zelna*)⁷⁰ i poslije se, prije današnjih Sesveta, ponovno spajao s onom glavnom bistričko-kašinskom trasom.

---

⁵⁶ CD 14, str. 352.

⁵⁷ CD 12, str. 169.

⁵⁸ CD 4, str. 354.

⁵⁹ CD 3, str. 90 (radi se o 1209. godini).

⁶⁰ CD 5, str. 112-117 (radi se o 1258. godini).

⁶¹ CD 11, str. 281 (radi se o 1346. godini).

⁶² CD 14, str. 353 (radi se o 1371. godini).

⁶³ CD 11, str. 268 (radi se o 1346. godini).

⁶⁴ CD 5, str. 112 (radi se o 1258. godini).

⁶⁵ CD 13, str. 235 (radi se o 1362. godini).

⁶⁶ CD 6, str. 274 (radi se o 1278. godini).

⁶⁷ CD 6, str. 281 (radi se o 1278. godini).

⁶⁸ CD 6, str. 320 (radi se o 1279. godini).

⁶⁹ Josip Klemenc, *Archaeologische Karte von Jugoslawien: Blatt Zagreb*, Beograd 1938.

⁷⁰ CD 11, str. 42 (radi se o 1343. godini).

Trećom se "velikom cestom išlo iz Varaždina prema Toplicama" (*magnam viam per quam itur ad Toplicz*⁷¹ odnosno *in viam, per quam iretur de Warosd in Toplicham*⁷² odnosno *magnam viam que duceret de Toplica versus Worosd*),⁷³ odnosno preko Kozjeg Hrpta na Kalniku u Križevce (*viam magnam Coziherbet que de Cris ducit in Worosd*⁷⁴ odnosno *ad magnam viam, que vadit Vorosdinum, et ibi separatur a terra castrensiu de Kemluk, et iuxta metam terre Ceroa burda*).⁷⁵

Iz Križevaca je dalje jedna trasa *Kolomanove ceste*, tzv. *križevačka*, vodila u Zagreb (*magnam viam de Crisio ad Zagabriam euntibus*),⁷⁶ a odatle, preko prijelaza "Kraljev brod" (*portu Sawe, qui Kyralrewy dicitur*)⁷⁷ dalje prema moru, tj. preko Modruša (*magnam stratam, publicam ducentem a ciuitate Madrusy uersus ciuitatem Zagrabiensem*)⁷⁸ u Senj (*viarum ... mercatores ... versus Seniam vel abinde versus Zagrabiam*)⁷⁹ ili preko Siska i Topuskog (*magnam viam exercituaelem*)⁸⁰ te Bihaća i Knina u Zadar i Split.

U ovom nas radu zanima prva od dviju trasa navedene *Kolomanove* ili *vojničke ceste* koje su ishodište imale u Koprivnici i to ona njezina dionica što od Križevaca vodi u Zagreb (*de Crisio ad Zagrabiam*). Homan grubo skicira ovu trasu "vojničke ceste" (*Heerstraße*) kao "der andere Weg zog sich am Fuße des Kalnik-Gebirges gegen Agram hin"⁸¹ odnosno "Heerstraße von dem Zusammenfluß der Drau und Mur am Fuße des Kalnikgebirges nach Süden in die Gegend von Agram".⁸² N. Klaić je detaljnija: "Vojnička cesta (*via exercitualis*) ili, kako se ponekad zove, *via Colomani regis* koja ide od Koprivnice na Križevce, Zagreb i Topusko također je s obje strane zaštićena utvrdama. One su posijane na obroncima Medvednice, Kalničke, Moslavačke gore i Bilogore. Osim zagrebačkog kastruma, koji se po svoj prilici nalazio na mjestu kasnijeg Gradeca, u Medvednici su kasta Moravče i Blaguša – danas jedva poznata sela – od kojih je prvi središte komitata. U njihovu se susjedstvu nalazi kastrum Rakovec koji u doba Arpadovića čini mali komitat. Dok je kastrum Križevci (*Cris*) ležao na samoj cesti, Kalnik (ili točnije Veliki i Mali Kalnik) ima izrazito obrambenu zadaću".⁸³ Na drugom mjestu također: "Pogotovo je trebalo vojničku cestu (*via exercitualis*) –

⁷¹ CD 3, str. 90 (radi se o 1209. godini).

⁷² CD 14, str. 353 (radi se o 1371. godini).

⁷³ CD 12, str. 478 (radi se o 1358. godini).

⁷⁴ CD 3, str. 246 (radi se o 1225. godini).

⁷⁵ CD 4, str. 232 (radi se o 1244. godini).

⁷⁶ CD 8, str. 573 (radi se o 1320. godini).

⁷⁷ CD 4, str. 174 (radi se o 1242. godini).

⁷⁸ CD 17, str. 580 (radi se o 1394. godini).

⁷⁹ CD 6, str. 264 (radi se o 1278. godini).

⁸⁰ CD 5, str. 45 (radi se o 1256. godini).

⁸¹ Homan, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, sv. 1, str. 339.

⁸² Homan, *Geschichte des ungarischen Mittelalters*, sv. 1, str. 340.

⁸³ N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, str. 262.

koja je od Koprivnice i Križevaca išla do Zagreba i dalje uz Unu do Jadrana – zaštititi utvrdoma. Zato su one posijane po obroncima Medvednice, Kalnika, Moslavačke gore i Bilogore". I: "Osim zagrebačkog kastruma (na mjestu kasnijeg Gradeca), na Medvednici su utvrde Moravče i Blaguša – danas jedva poznata sela – a u njihovu susjedstvu je utvrda Rakovec. Dok kastrum Križ (Cris, Križevac) leži na samoj cesti, Kalnik je na brdu i ima izrazito obrambenu zadaću".⁸⁴ Isto tako i Bedenko: "Glavna cesta od Križevaca u Zagreb izričito se navodi na posjedu Gostović ... Ta se cesta dade pratiti uz južnu granicu posjed Raven gdje se naziva *via regis Colomani* i granica prema biskupskom posjedu *Goricha*, zatim dalje prema zapadu kao velika cesta koja čini sjevernu granicu posjeda Vrbovec i *Zlonyn* prelazeći preko potoka Črneca, Kamešnice, Velike, Zlonyna, Luke (*Loky*) – ovdje graniči sa zemljom Gostović (*Gostoyg*) do potoka Duljepske. Između potoka Velika i Kamešnica prolazi s južne strane zemlje Laga (danas Tkalec). Dalje prema Zagrebu ide preko područja Rakovca".⁸⁵

Međutim, N. Klaić u navedenom djelu o povijesti Koprivnice piše kako se ugarski konjanici na putu za Italiju ili zapadnu Europu "bez sumnje služe najvažnijim prometnicama u savsko-dravskom međurječju, dakle cestama Varaždin – Zagreb, zatim ne manje važnim putem *K o p r i v n i c a – K r i ž e v c i – V r b o v e c – Z a g r e b*".⁸⁶ Isto tako, Buturac, pišući o povijesti čazmanskog kaptola, navodi trasu prve Kolomanove ceste "koja vodi od Drave preko *K r i ž e v a c a , V r b o v c a i Z a g r e b a* prema moru i Rijeci..."⁸⁷ ili u također već citiranom djelu analizirajući međe Junkova posjeda Vrbovec iz isprave iz 1244.⁸⁸ isti autor piše da "su mjesna imena uglavnom do danas sačuvana, pa i velika cesta *Z a g r e b – V r b o v e c – K r i ž e v c i ...*".⁸⁹ Pišući pak o Božjakovini,⁹⁰ Buturac kao jednu od međa iz 1209. godine⁹¹ navodi i "Lonju na cesti *Z a g r e b – V r b o v e c*", baš kao i Adamček koji među, što u navedenoj ispravi vodi "ad magnam viam que ducit Zagrabiam", određuje kao "cestu *V r b o v e c – D u g o S e l o*".⁹² Obojica autora zanemaruju pritom činjenicu da je L. Dobronić u godinu dana prije objavljenom radu ustvrdila kako je riječ o cesti "koja je vodila od crkve Sv. Nikole (u Donjoj Zelini) u Rakovec",⁹³ argumentirajući to sjevernom granicom svetomartinskoga križarskog posjeda koja

⁸⁴ N. Klaić, *Povijest Hrvata u srednjem vijeku*, str. 249.

⁸⁵ Bedenko, *Križevci – razvoj grada*, str. 4.

⁸⁶ N. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 23.

⁸⁷ Josip Buturac, *Iz povijesti čazmanskog kaptola u: Čazma u prošlosti i danas*, Čazma 1979., str. 67.

⁸⁸ CD 4, str. 223-226.

⁸⁹ Josip Buturac, *Vrbovec i okolica 1134-1984*, Vrbovec 1984., str. 132.

⁹⁰ Josip Buturac, *Božjakovina – Brckovljani: 1209.-1980.*, Zagreb 1981., str. 16.

⁹¹ CD 3, str. 84-89.

⁹² Josip Adamček, *Povijest vlastelinstva Božjakovina i okolice*, *Kaj*, god. 30, br. 4, Zagreb 1981., str. 3.

⁹³ Lelja Dobronić, *Posjedi srednjovjekovnih viteških redova u okolici Zagreba*, *Gunjačin zbornik u povodu sedamdesete godine života i četrdeset i pete godine znanstvenog rada*, ur. Ivan Erceg i dr., Zagreb 1980., str. 192-193.

je bila nedaleko od Zeline⁹⁴ kao i navodom "per eandem viam de ecclesia sancti Nicolai uadit in Rokovnuk" iz kasnije isprave datirane 1320. godine.⁹⁵

Iz navedenih je navoda uočljiva nesigurnost u određivanju drugog dijela trase "vojničke ceste", zvane još i *Kolomanova*, na dionici Križevci – Zagreb. Dok prvi dio trase (Križevci – Raven – Tkalec – Gostović) nije upitan, drugi je dio dvojbjen. Naime, prema jednom određenju spomenuta dionica prolazi Vrbovcem, Lonjicom, Božjakovinom i današnjim Dugim Selom, a prema drugom ide preko Rakovca te pokraj Blaguše i Moravča u Zagreb. Iz toga proizlazi kako je riječ o dvjema trasama navedene ceste ili o jednoj ispravnoj i drugoj pogrešnoj? U pronalaženju odgovora na to pitanje najuputnije je pozorno proučiti izvorni materijal, tj. isprave onog doba.

Godine 1238. u već spomenutoj ispravi bana Opoja jedna od međa na južnom dijelu zemlje Raven izlazi "na veliku cestu koja se zove cesta kralja Kolomana" (*ad magnam viam que vocatur via regis Colomani*)⁹⁶ odnosno 1223. g. u dokumentu kojim Andrija, kralj ugarski i hrvatski, daruje križarima zemlju Laga (Tkalec) koja je pripadala gradu Križevcima, prigodom određivanja međa na južnoj strani posjeda spominje se "velika cesta koja vodi u Zagreb" (*magnam viam que ducit uersus Zagrabiam*).⁹⁷ U potvrđnici kralja Bele iz g. 1244., kojom on potvrđuje knezu Junku, sinu Izakovu, posjed Slanje i Vrbovec, pri određivanju međa na sjevernom dijelu posjeda spominje se cesta koja "vodi k velikoj cesti i potoku Luki, kojeg prelazi preko mosta pored zemlje Gostović" (*venit magnam viam et fluuium Loky, quem transens per pontem iuxta terram Gostoyg*).⁹⁸ Isto tako 1319. g. kada se u ispravi kojom pred kaptolom čazmanskim Martin i Abram iz Rakovca prodaju polovinu posjeda Gostović za 50 maraka Nikoli Ludbreškom prigodom određivanja međa posjeda Gostović gore navedena cesta spominje pod imenima *antiqua via* i *via dicta Kumanorum*.⁹⁹ Ova se cesta pod imenom "vojnička cesta" (*viam exercitualem*)¹⁰⁰ spominje i 1343. pri određivanju međa posjeda Gradec, baš kao i sljedeće 1344. godine kada Nikola Ludbreški izrijekom navodi "veliku cestu od Križevaca prema Zagrebu koja prolazi pokraj posjeda Gostović" (*viam magnam de Crisio versus Zagrabiam penes ipsam possessionem Gostouich*).¹⁰¹

Navedene isprave izrijekom potvrđuju prvi, neupitni dio križevačke trase "vojničke" ili "Kolomanove" ceste, koja je očito prolazila trasom **K r i ž e v c i – R a v e n – T k a l e c – G o s t o v i ć**.

⁹⁴ Pod tim se imenom u srednjem vijeku podrazumijeva u prvom redu Donja Zelina, dok se današnji Sv. Ivan Zelina obično označava kao *Zelna in Moroucha* (CD 9, str. 419), odnosno *ecclesie beati Johannis in Marowcha* (CD 10, str. 232).

⁹⁵ CD 8, str. 556.

⁹⁶ CD 4, str. 72.

⁹⁷ CD 3, str. 232.

⁹⁸ CD 4, str. 225.

⁹⁹ CD 8, str. 522.

¹⁰⁰ CD 11, str. 88.

¹⁰¹ CD 11, str. 177.

Drugi, dvojbena dio trase, moguće je također pratiti iz onodobnih isprava, tako se primjerice u već navedenom dokumentu iz 1244. spominje da međa "počinje na zapadu, na potoku imenom Dulepska i velikoj cesti" (*incipit ab occidente a fluio nomine Dulebzka in magna uia*).¹⁰²

Zatim se u darovnici iz 1245. g., kojom Bela IV. daruje sinovima župana Nikole i Tome – Abramom i Nikoli te Tomi i Bartolu (*Abraam et Nicolaus filii comitis Nicolai, Thomas et Bartholomeus filii Thome comitis*) zemlju Rokonuk (*terram nomine Rokonuc*), utvrđuje da međa "vodi rijekom Dulepskom ... istom vodom blizu Gostovića ... istom vodom do vojničke ceste ..." (*per idem flumen Dublucza ... per eandem aquam tenetur Gustowig ... eadem aqua uia exercitus ...*).¹⁰³

Potom se ista navodi godine 1320. u darovnici kojom ban Ivan daruje Nikoli Rakovečkom (*Nicolaus filius Ladislai de Rakolnok*) pravo maltarine na mostovima velike ceste (*magna via*), koja preko područja njegova posjeda Rakovec (*in districtu possessionis eiusdem in Rakolnok*) vodi iz Križevaca u Zagreb (*de Crisio ad Zagrabiam*), premošćujući precizno navedene potoke: Dulepsku (*Delebzke*), Suhu Dulepsku (*Zwaha Delebzke*), Salnik (*Zalnuk*) i Radoišće (*Radowysche*).¹⁰⁴

Iste godine, u ispravi kojom Filip de Granana, prior Ivanovaca, daruje Nikoli Ludbreškom posjede među Lonjom i Zelinom (*inter aquas Lona et Zelne*) spominje se kao međa i "velika cesta ... koja vodi iz Sv. Nikole (Donja Zelina) u Rakovec" (*magnam viam ... et per eandem viam de ecclesia sancti Nicolai uadit in Rokovnuk*);¹⁰⁵ ova se cesta još u 18. stoljeću, prigodom određivanja međa posjeda crkvenih kmetova u selu Mlaki, naziva "kraljevskom" (*via regalis*).¹⁰⁶

Trasa je najočitija u dokumentu iz 1381. godine, kojim Zagrebački kaptol svjedoči o pravednoj diobi posjeda Rakovec (*possessionis Rakounuk*) između Nikole Ivanova te Ladislava i Tome, sinova Tominih, kao tužitelja i Tome i Benedikta, sinova Ladislavovih, kao tuženika (*pro parte Nicolai filii Johannis, Ladizlai et Thome de Rakounuk, actorum, item pro patre Thome et Benedicti, filiorum Ladizlai de eadem, in causam attractorum*). Ovdje se izrijekom spominje "javna cesta koja iz Zagreba vodi u Rakovec" (*via publica*¹⁰⁷ *qua itur de Zagrabia versus villam Rakounuk*), njezin početak na mostu preko rijeke Lonje (*ad pontes in fluio ipsius Lone situatas; exhinc reuertitur per uiam publicam versus villam Rakounuk*) te njezin drugi dio, koji od Rakovca vodi prema selu Graberancu (*per eandem viam, qua itur versus villam Graberyanch*), gdje je i prijelaz preko rijeke Dulepske (*portum Dulebzka*). U ispravi je spomenuta i druga (tj. obična ili lokalna) cesta koja vodi iz Rakovca u Vrbovec (*alia via qua itur de Rakounuk ad Vrbouuch*).¹⁰⁸

¹⁰² CD 4, str. 224.

¹⁰³ CD 4, str. 286.

¹⁰⁴ CD 8, str. 572-574.

¹⁰⁵ CD 8, str. 558.

¹⁰⁶ "...ab oriente via Regali...". Vidi: Kaptolski arhiv u Zagrebu, Kanonske vizitacije, Kalnik, knj. 5 (1733.), fol. 43.

¹⁰⁷ *Via publica* = orsački (tj. državni) put. Usp. Ivan Belosteneć, *Gazophylacium*, sv. 1, Zagreb 1972., str. 1260.

¹⁰⁸ CD 16, str. 208-212; 245-249.

Nadalje ova se prometnica može pratiti prema ispravi iz g. 1217. kojom ugarski i hrvatski kralj Andrija potvrđuje sve darovnice zagrebačkoj crkvi u određivanju međa posjeda Kašina u kojoj se, između ostalog, kaže da međa počinje na "velikoj cesti koja prelazi rijeku Kašinu" (*incipit a magna strata per fluuium Casina*), a također da se poslije "vraća na vojničku cestu gdje je prva međa" (*regressu ad uiam exercitua-lem que fuit prima meta*).¹⁰⁹ Potom se spominje u prvom popisu župa iz 1334. godine kao "velika cesta kraj crkve Svih svetih u Sesvetama" (*ecclesia sanctorum omnium circa magnam uiam*).¹¹⁰

Iz navedenih je dokumenata moguće rekonstruirati drugi dio križevačke trase "vojničke" (*via exercitus*) ili "Kolomanove" ceste (*via regis Colomani*), a koja se nazivala i *magna via*, *antiqua via*, *via dicta Kumanorum*, *via regalis*, ali i *via publica* i koja je očito nakon Gostovića prelazila kod sela Graberanca preko vode Dulepske, zatim preko potoka Salnika na rakovečkom posjedu i dalje pokraj Rakovca, da bi kod sela Mlake mostom prelazila rijeku Lonju i išla do Sv. Nikole (Donja Zelina). Tu se spajala s tzv. *humsko-zelinskom trasom* i onda prolazila pokraj Moravča i Blaguše da bi se prije današnjih Sesveta opet spajala s tzv. *bistričko-kašinskom trasom* vodeći u Zagreb i današnju Ivanju Reku, prelazila Savu a onda išla dalje prema moru.

Zemljovid cjelokupne križevačke trase srednjovjekovne "vojničke" ili "Kolomanove" ceste, dakle, izgleda ovako: K r i ž e v c i – R a v e n – T k a l e c – G o s t o v i ć – R a k o v e c – D o n j a Z e l i n a – (M o r a v č e) – (B l a g u š a) – Z a g r e b, a n e K r i ž e v c i – G o s t o v i ć – V r b o v e c – L o n j i c a – Z a g r e b, kako se katkad navodi.

Jedan od dodatnih argumenata u prilog ovome jest i mreža onodobnih ž u p a , jer u prvom poznatom popisu župa zagrebačke biskupije iz g. 1334. godine¹¹¹ one slijede dionicu navedene prometnice: 1. *ecclesia sancte crucis de Crisio*, 2. *ecclesia sancti Laurencii de Vrboch*, 3. *ecclesia beati Georgii de Rakounok*, 4. *ecclesia sancti Nicolai de Zelina*, 5. *ecclesia sancte trinitatis de Glauinicha*, 6. *ecclesia sanctorum omnium circa magnam uiam* (dakle, Križevci – Lovrečina, tj. Gostović – Rakovec – Donja Zelina – Glavnica (Moravče) – Sesvete), a u njezinu susjedstvu bile su još sljedeće župe: 1. *ecclesia beati Petri de Preseka*, 2. *ecclesia beati Johannis babtiste de Marocha* 3. *ecclesia beatissimi Martini in possessione cruciferorum* (dakle, Preseka, Sv. Ivan Zelina i Prozorje). Nema župa navedenih u kasnijem popisu iz 1501. godine (1. *in Rawen*, 2. *(T)kalez*, 3. *in Vrbowcz*, 4. *Sanctorum Bricii ... in Bosyako*) ni onih u susjedstvu (1. *de Novo loco*, 2. *in Byzagh*), pri čemu je posebice znakovito da ne postoje župe Vrbovec i Božjakovina, koje bi zacijelo postojale da je *via exercitu(ali)s seu Colomani* išla vrbovečkom, a ne rakovečkom trasom.

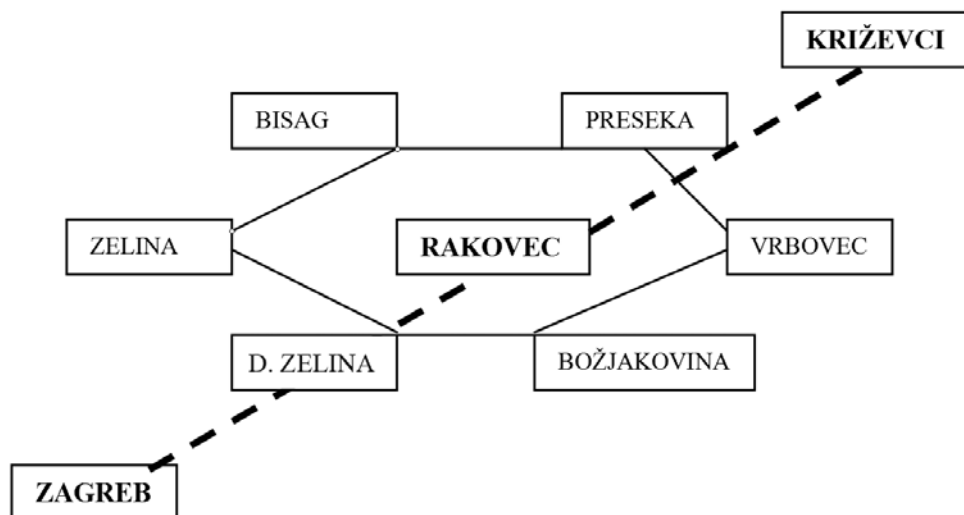
Isto tako, prolaz jedne od trasa najvažnije prometnice u srednjovjekovnoj Slavoniji rezultirao je i specifičnim statusom Rakovca kao središnjeg mjesta okolice,

¹⁰⁹ CD 3, str. 153.

¹¹⁰ Josip Buturac, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine*, sv. 59, Zagreb 1984., str. 66.

¹¹¹ Na ist. mj.

ponajprije u obrambenom (*castrum*), ali i u ekonomskom¹¹² (centar vlastelinstva, trgovište, sajmovi) smislu kako se može vidjeti i iz sljedeće skice.

Nadalje, trasu "vojničke" ili "Kolomanove" ceste potvrđuje i rakovečka malta, čiju prvu potvrdu nalazimo u već spomenutoj ispravi iz 1320. godine,¹¹³ u kojoj ban Ivan daruje Nikoli Rakovečkomu (*Nicolaus filius Ladislai de Rakolnok*) pravo m a l t a - r i n e na cesti Križevci – Zagreb (*per magnam viam de Crisio ad Zagrabiam*) u području njegova posjeda Rakovca (*in districtu possessionis eiusdem in Rakolnok*).

Potom i u tužbi grupe gradečkih trgovaca protiv Ulrika Celjskog iz 1438. g.,¹¹⁴ u kojoj Gradečani tvrde da su prigodom povratka s godišnjeg sajma u Rovišću (*de foro annuali in oppido Royche*) opljačkani, jer im je oduzeta stoka ispod rakovečke utvrde pred samim knezom, koji je tada bio u gradu (*ipso Wlrico comite in eadem Rakonok pro tunc personaliter existente*). Pozornijim iščitavanjem tužbe na vidjelo izlazi kako su zagrebački trgovci zapravo htjeli kradomice proći mimo rakovečke m i t n i c e na kojoj su bili dužni platiti pristojbu, koju su im kneževi ljudi silom naplatili.

Obje nam ove isprave opetovano potvrđuju trasu važne prometnice Križevci – Zagreb koja prolazi područjem Rakovca, a ubiranjem mitničkih pristojbi donosi znatne prihode.

Da je tome tako, proizlazi i iz darovnice kralja Vladislava, koju on 1510. g. izdaje svojem nećaku Jurju Brandenburškom, a u njoj je, među ostalima, naveden i "kaštel zvan Rakovec koji također pripada pod Medvedgrad, s m i t n i c o m koja se ondje obično postavlja ..." (*castellum Rokonok vocatum, ad idem castrum Medwewar pertinens, cum theloneo ibidem exigi solito ...*).¹¹⁵

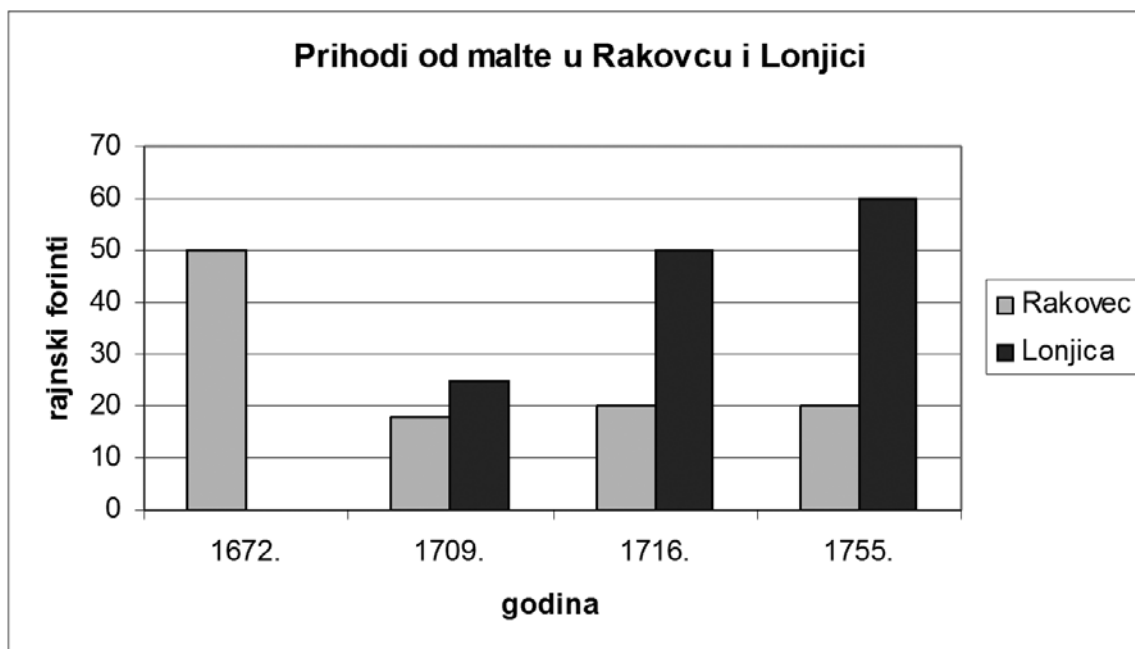
¹¹² U prilog tome govori i naziv "kebel rakovečki", tj. mjera za žito što se koristila u Rakovcu i okolici.

¹¹³ CD 8, str. 572-574.

¹¹⁴ Ivan Krstitelj Tkalčić, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae*, sv. 2, Zagreb 1894., str. 149; Nada Klaić, *Medvedgrad i njegovi gospodari*, Zagreb 1987., str. 136.

¹¹⁵ Emilij Laszowski, *Monumenta historica nobilis communitatis Turopolje olim "Campus zagrabiensis" dictae*, sv. 2, Zagreb 1905., str. 286.

Iz usporednoga grafičkog prikaza dohotka od malte u Rakovcu i Lonjici u budućim stoljećima (17. i 18.) razvidan je njihov obrnuto proporcionalan odnos: smanjivanjem vrijednosti prihoda rakovečke malte povećavala se vrijednost prihoda lonjičke.

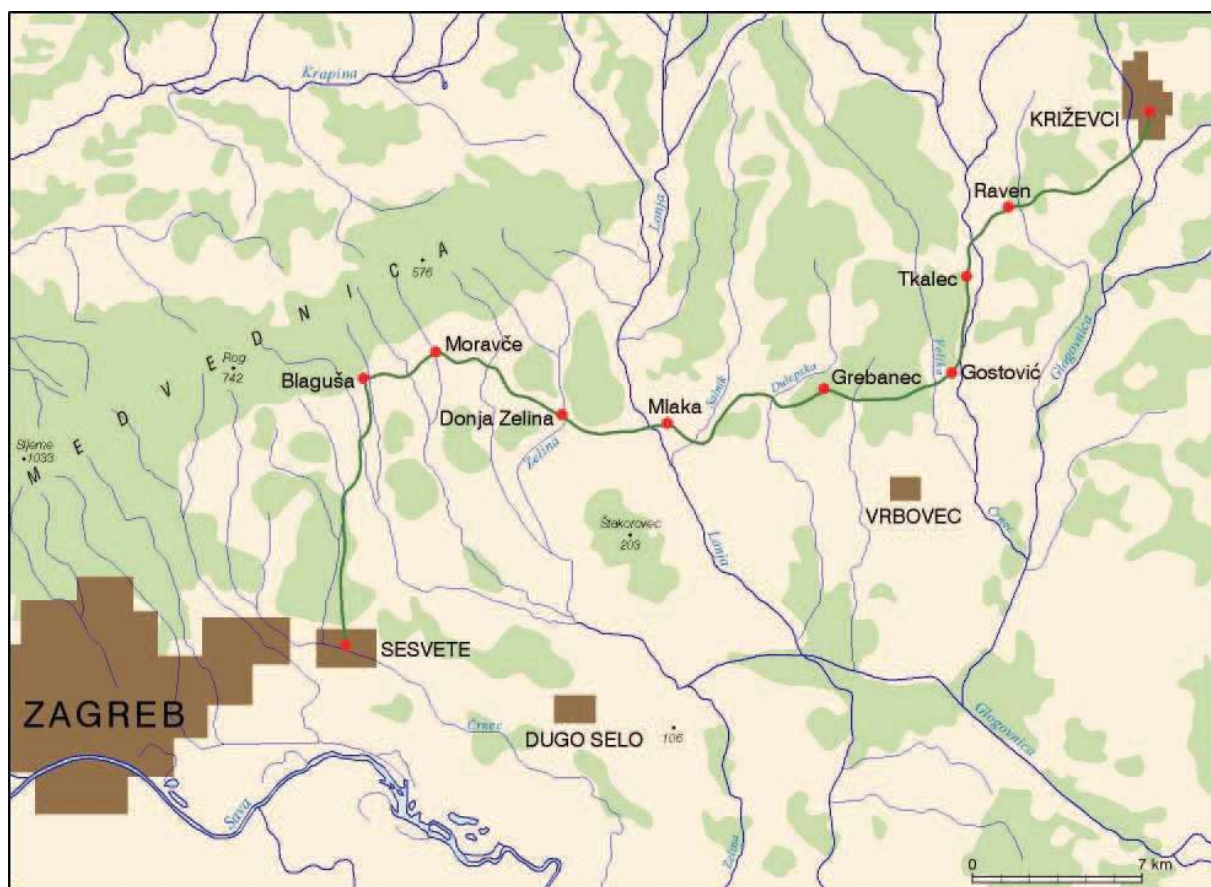

Iz smanjivanja rakovečke i povećanja lonjičke malte očito je da je rakovečka prometnica izgubila važnost te da se trgovački put (nekadašnja srednjovjekovna "vojnička cesta" odnosno "cesta kralja Kolomana") koji je od Mađarske vodio prema moru, premjestio na vrbovečku trasu. Naime, prestankom izravne turske opasnosti (poslije Sisačke bitke 1593. g. te mira u Žitvi 1606. g.)¹¹⁶ trasa Križevci – Lovrečina – Vrbovec – Lonjica – Zagreb, kao najkraći put (bolje rečeno: najkraći ravničarski put) postupno dobiva primat pred onim, stvarno kraćim ali djelomice brdskim i prirodno zaštićenijim te zato težim, rakovečkim putem. Kao izravna posljedica te činjenice – dakle, tek u 17. stoljeću – Rakovec ekonomski zaostaje, a raste Vrbovec u vrijeme Patačića (18. stoljeće) čime se nedvojbeno transformira u središnje mjesto okolice.¹¹⁷

Zbog navedenog se, metodom preslikavanja suvremenog stanja, često zanemaruje da je srednjovjekovna trasa "vojničke" ili "Kolomanove ceste" nedvojbeno vodila trasom: Križevci – Raven – Tkalec – Gostović – Rakovec – D. Zelina – (Moravče) – (Blaguša) – Zagreb, dakle, r a k o v e č k i m, a n e vrbovečkim područjem.

¹¹⁶ Milan Kruhek, *Granice Hrvatskog Kraljevstva u međunarodnim državnim ugovorima*, *Povijesni prilozi*, sv. 10, Zagreb 1991., str. 37-79.

¹¹⁷ Franjo Pajur, *Kako je Vrbovec postao središnje mjesto okolice*, *Kaj*, god. 42, br. 6, Zagreb 2009., str. 61-76.

Prilog 1. Karta s ucrtanim lokalitetima na rakovečkoj trasi "Kolomanove ceste"
(kartu izradio T. Kaniški)

Franjo Pajur

The Rakovec Section of the Military or Coloman's Road

Summary

Historical literature shows a certain ambiguity regarding the route of the second part of the so-called Križevci Section of the medieval Military Road (*via exercitualis*), also known as the Road of King Colomanus (*via Colomani regis*) or Coloman's Road. Based on the present-day route of the major traffic direction, this road is usually defined as the road linking Križevci with Zagreb via Vrbovec, even though – as this article shows – there are no historical grounds for such an assumption. Based on the thirteenth- and fourteenth-century charters, it may be seen that the road after Ravno, Tkalac and the estate of Gostović led via Rakovec and Donja Zelina and nearby Blaguša and Moravče to Zagreb, to continue from there towards the sea. It may be corroborated that it was so, besides by the aforementioned charters, also by some other established facts, such as the status of Rakovec as the central place of the area, both in a defensive (*castrum*) and in an economic sense (the centre of a lordship, borough, fair and toll station), or based on the network of medieval parishes. From all that, it appears that the route of the Križevci section of Coloman's Road in its second part passed through the Rakovec area and that this settlement owed to that fact its increasing importance in the Middle Ages. Of course, the fact that this important traffic route would move on to the Vrbovec section, after the direct Ottoman danger decreased at the beginning of the seventeenth century, would also contribute to the gradual marginalisation of Rakovec and transformation of Vrbovec into the central place of the area.

Key words: Coloman's Road, the Military Road, Rakovec